

Ostromęcka, Helena

Zebranie poświęcone pamięci Antoniego Jurasza

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 23/1, 254-256

1978

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kwestią sporną, szeroko dyskutowaną, była kwestia emancypacji historii fizyki jako dyscypliny wyodrębnionej zarówno z wykładu fizyki, jak z historii ogólnej kultury; dyscypliny, która ma swoje własne problemy i metody badawcze, jak na przykład historia pojęć, historia formułowania się języka nauki itp.

Sposób ujęcia przedmiotu i metod historii fizyki rzutuje na propozycje rozwiązania zagadnienia kadry nauczającej i jej kształcenia. Historycy fizyki, zdaniem niektórych dyskutantów, nie mogą rekrutować się wyłącznie spośród czynnych zawodowo fizyków, uprawiających historię swojej dyscypliny na uboczu właściwej działalności. Istnieje konieczność kształcenia odrębnej grupy historyków fizyki, którzy — będąc z wykształcenia fizykami — opanują metody badawcze właściwe dla historii fizyki.

Obrady podsumował prof. W. Voisé. Dziękując uczestnikom dyskusji, zwrócił uwagę na duże znaczenie tego typu zebrań dla integracji wszystkich ośrodków historii nauki w Polsce. Jako temat zebrania w roku 1978 zaproponował problem: *Arystoteles na przestrzeni dziejów*.

Wanda Grębecka, Krzysztof Szymborski

Z KRAJU I Z ZAGRANICY

ZEBRANIE POSWIĘCONE PAMIĘCI ANTONIEGO JURASZA

3 maja 1977 odbyło się w Poznaniu wspólne zebranie naukowe miejscowych oddziałów Towarzystwa Chirurgów Polskich i Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny — poświęcone pamięci profesora Antoniego Jurasza (1882—1961), przed wojną profesora chirurgii Uniwersytetu Poznańskiego, w okresie wojny organizatora i dziekana Polskiego Wydziału Lekarskiego przy Uniwersytecie w Edynburgu. Poprzedziło ono żałobną ceremonię złożenia 4 maja 1977 r. na cmentarzu Na Cytaдели w Poznaniu prochów profesora Jurasza — przywiezionych do Polski w wiele lat po jego śmierci. Prócz członków obu Towarzystw w zebraniu uczestniczyli przedstawiciele władz miejskich Poznania, reprezentanci licznych instytucji naukowych, dawni wykładowcy i byli studenci Polskiego Wydziału Lekarskiego oraz rodzina zmarłego.

Obrady zagał przewodniczący Oddziału Towarzystwa Chirurgów Polskich w Poznaniu — prof. Aleksy Krokowicz, po czym doc. Witold W. Głowacki, przewodniczący Oddziału Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny w Poznaniu, omówił historyczne tło powstania Polskiego Wydziału Lekarskiego. Był wykładowcą tej uczelni — doc. Witold Tomaszewski z Edynburga — wręczył żonie prof. Jurasza żałobny medal pamiątkowy i odczytał nadesłane listy i telegramy, m.in. pisma od rektora Uniwersytetu w Edynburgu i od dziekana Wydziału Medycyny, którzy składali hołd pamięci zmarłego za jego wielką i ofiarną pracę. Doc. W. Tomaszewski mówił następnie o profesorze Antonim Juraszu jako twórcy i organizatorze Polskiego Wydziału Lekarskiego przy Uniwersytecie w Edynburgu. Wspomnienie o pracy w tej uczelni wygłosił prof. Lech Działoszyński (Akademia Medyczna w Poznaniu), który również należy do dawnych współpracowników prof. Jurasza. W imieniu jego wychowanków zabrał głos prof. Stanisław Rydlewski (Akademia Medyczna w Poznaniu). Ostatnim punktem programu była projekcja — dostarczonego ze Szkocji — dokumentalnego filmu *Działalność Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu w pierwszych latach jego istnienia*. Zebranie zakończyło przemówienie prof. Aleksego Krokowicza.

Składając hołd zasługom twórcy i organizatora największej i najbardziej zasłużonej polskiej uczelni poza granicami kraju, mówcy przypomnieli dzieje jego

bogatego życia, dziś już nie wszystkim znane. Prof. Antoni Jurasz urodził się 11 lutego 1882 r. w Heidelbergu, tam też ukończył szkoły średnie i uniwersytet — wydział medycyny. Tytuł doktora medycyny otrzymał w 1907 r. na podstawie rozprawy *Beitrag zur Kenntniss der Dermioide und Taratome des Backenbindegewebes besonders der retrorektal gelegenen*. Praktykę lekarską odbywał w Heidelbergu i w Londynie. Przez szereg lat pracował następnie poza Polską, a od roku 1930 do wybuchu II Wojny Światowej był profesorem chirurgii na Uniwersytecie w Poznaniu. Ponadto był przewodniczącym Tow. Chirurgów Polskich i założonego przez siebie Tow. Chirurgów i Ortopedów Polski Zach., a także prezesem Polskiego Czerwonego Krzyża. Uczestniczył w kampanii wrześniowej, następnie przedostał się do Francji i potem do Anglii. W roku 1940—41 zorganizował Polski Wydział Lekarski przy Uniwersytecie w Edynburgu. Do roku 1945 był jego dziekanem i profesorem chirurgii, którą wykładał jeszcze do roku 1947. Równocześnie kierował zorganizowanym przez siebie polskim szpitalem im. Paderewskiego w Edynburgu i prowadził jego oddział chirurgiczny. Był członkiem zagranicznym Francuskiej Akademii Chirurgów w Paryżu, członkiem honorowym Royal Society of Medicine w Londynie, Royal Colledge of Surgeons of England i Royal Colledge of Surgeons of Edinburgh oraz Brazylijskiej Akademii Medycyny. Naukowiec — pedagog i organizator nie zaniedbywał praktyki chirurgicznej. Był doskonałym diagnostą i operatorem. Zmarł w Stanach Zjednoczonych A. P. w 1961 r. Pozostawił liczne publikacje naukowe. W pamięci swoich współpracowników i studentów pozostał jako „tytan energii i niezłomnej woli”, „młody duchem” wychowawca, posiadający duży wpływ na młodzież i „wzbudzający respekt bez obaw”, pedagog „wykładający w sposób jasny i przystępny sztukę lekarską” — z podkreśleniem moralnej strony zawodu. Wychowankowie profesora Jurasza brali udział we wszystkich bitwach, w których uczestniczyła armia polska, (między innymi pod Monte Cassino).

Poświęcona pamięci prof. Jurasza sesja poznańska przypomniała równocześnie mało na ogół znany rozdział historii polskiej nauki w czasie ostatniej wojny: jej losy poza granicami kraju i działalność ośrodków polonijnych usiłujących ocalić i kontynuować polski dorobek naukowy. Ogromne zasługi położył w tej dziedzinie właśnie Polski Wydział Lekarski przy Uniwersytecie w Edynburgu, instytucja — co wielokrotnie podkreślali jej założyciele i twórcy — nie mająca precedensu w całej poprzedniej historii szkolnictwa wyższego.

Inicjatywa powołania tej uczelni wyszła w 1940 r. od komendanta wojskowego szpitala wojennego w Edynburgu, brygadiera F.A.E. Crew, profesora Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Edynburgu, profesora *honoris causa* Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prof. Crew dążył do utworzenia wydziału lekarskiego przeznaczonego specjalnie dla polskich wojskowych (licznie wówczas zgromadzonych w Szkocji), którzy po uzyskaniu dyplomów mogliby zasilać służbę zdrowia armii polskiej. Akceptując tę propozycję władze Uniwersytetu Edynburskiego rozszerzyły jej założenia i nadały im głębszą motywację. W ten sposób powstał projekt otwarcia przy Uniwersytecie w Edynburgu Polskiego Wydziału Lekarskiego, który — prócz celów doraźnych — służyłby podtrzymaniu ciągłości polskiej nauki. Powołanie tej uczelni miało być „odpowiedzią na niszczenie Uniwersytetu Jagiellońskiego i innych uczelni”, a także „wyrazem uznania dla dzielności polskiego żołnierza podczas bitwy o Wielką Brytanię” (z przemówienia rektora Uniwersytetu w Edynburgu na otwarciu Polskiego Wydziału Lekarskiego).

W październiku 1940 r. prof. Antoni Jurasz, wówczas pułkownik wojsk polskich, został przez swoje władze upoważniony do prowadzenia pertraktacji z przedstawicielami miasta i Uniwersytetu w Edynburgu w sprawie utworzenia polskiej uczelni. Dnia 22 marca 1941 r. nastąpiło uroczyste otwarcie Polskiego Wydziału Lekarskiego. Jak głosił § 1 statutu, uczelnia ta miała być „szkołą akademicką w ro-

zumieniu ustawy o polskich szkołach akademickich z dnia 15 III 1933 r.". Prócz dydaktyki miała na celu podejmowanie „twórczej pracy naukowej w dziedzinie wiedzy lekarskiej”. Przystępowało jej prawo nadawania — zgodnie z przepisami obowiązującymi w Polsce — a) stopnia lekarza, b) stopnia doktora wszechnauk lekarskich, „o ile pozwolą na to warunki wojenne”. Wykładowcami zostali mianowani polscy profesorowie i docenci. Wobec braku w Szkocji właściwych specjalistów niektóre katedry powierzono profesorom Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Edynburgu „wyznaczonym przez jego władze i zaproszonym przez władze polskie”. Kierowała uczelnią Rada Wydziałowa z dziekanem, posiadającym (§ 9) „przewidziane w obowiązujących polskich przepisach kompetencje rektora szkoły akademickiej”. Środki na utrzymanie uczelni pochodziły od władz polskich; Uniwersytet Edynburski stwarzał Wydziałowi liczne udogodnienia i służył pomocą. Przy uczelni działał wspomniany wyżej polski szpital im. Paderewskiego, zorganizowany i prowadzony również przez prof. Jurasza. Służył częściowo jako szpital kliniczny.

Studenti PWL rekrutowali się z Polaków i Polek, oddelegowanych z wojska lub osób cywilnych. Wiek ich wahał się pomiędzy 20-tym a 50-tym rokiem życia. Posiadali prawa i obowiązki studentów szkół akademickich w Polsce (§ 12 statutu). Wyrazem działalności naukowej uczelni (poza dydaktyką) były liczne publikacje jej pracowników w czasopismach lekarskich, udział tych pracowników w krajowych (angielskich) i międzynarodowych konferencjach z zakresu medycyny oraz cotygodniowe zebrania naukowe na Wydziale.

Utworzony na okres wojny Polski Wydział Lekarski istniał jako pełnoprawna polska wyższa uczelnia do roku 1945. Jego dalsza działalność, do roku 1949, polegała na finalizowaniu podjętych zobowiązań, a przede wszystkim na doprowadzaniu słuchaczy do dyplomu. Ogółem uczelnia nadała 228 dyplomów lekarskich i 19 stopni doktora medycyny. Jak wyżej wspomniano była w historii szkolnictwa wyższego zjawiskiem bezprecedensowym: pełnoprawną wyższą uczelnią położoną daleko od macierzystego kraju, eksklawą naukową merytorycznie i faktycznie podległą władzom swojego państwa z zachowaniem obowiązującym w nim praw, tradycji, wzorów i języka. Stanowiła w ten sposób casus zupełnie wyjątkowy, nie znany i nigdy uprzednio nie istniejący. Znaczenie tego dzieła profesora Antoniego Jurasza dla polskiej nauki, dla ówczesnych polskich sił zbrojnych i dla polskiej młodzieży rzuconej poza kraj nie wymaga komentarzy.

Helena Ostromęcka

MUZEUM KULTURY LASU W SZCZECINKU

9 czerwca 1976 r. odbyła się w Szczecinku narada dotycząca rozszerzenia zakresu działania Muzeum Regionalnego w Szczecinku i przekształcenia go w Muzeum Kultury Lasu. Do grona uczestników narady należeli m.in.: zastępca naczelnika miasta — Filomena Bykowska, emerytowany leśnik, były wieloletni poseł na sejm — mgr Józef Macichowski, dyrektor OZLP — dr Henryk Klimek, woj. konserwator zabytków — mgr Jerzy Szwej, dyrektor Muzeum Okręgowego w Koszalinie — doc. Tadeusz Gasztold, kierownik Muzeum w Szczecinku — mgr Jerzy Dudź. Muzeum Kultury Lasu powstałoby więc na bazie już istniejącego Muzeum Regionalnego w Szczecinku przy rozszerzeniu jego statutu i wprowadzeniu nowego działu kultury lasu, który z czasem zdominowałby zbiory muzealne. Woj. konserwator zabytków zaproponował wystąpienie z wnioskiem o zwiększenie o 5 etatów liczby pracowników Muzeum i odpowiednie zwiększenie na 1977 r. budżetu Muzeum. Uruchomienie omawianego muzeum popierają władze miejskie, Minister-